

La Transició de sang

La Transició espanyola, del principi de la qual enguany farà 40 anys, se sol posar d'exemple de trànsit pacífic entre una dictadura i la democràcia. Però no en fou gens, de pacífica.

Reportatge de Miquel Payeras

El pròxim mes de desembre es compliran quaranta anys de l'aprovació en referèndum del projecte de reforma política de 1976. Fou allò que la premsa més liberal de Madrid i Barcelona va batejar com l'"harakiri" de les Corts franquistes. En síntesi, l'episodi va consistir en el fet que la majoria dels procuradors –aquest era el nom dels membres de la Cambra legislativa d'aleshores– votaren a favor que l'estructura política i normativa del règim dictatorial instaurat pels guanyadors de la Guerra Civil evolucionés des de la legalitat vigent fins a un nou sistema de caràcter democràtic. Aquella consulta va ser, en fi, la primera passa del llarg camí que portà a la desaparició legal de l'Estat creat per Francisco Franco, el qual havia mort el 20 de novembre de 1975.

Sobre el principi de la Transició no hi ha dubtes. Però sí sobre el final. Per a alguns historiadors el procés acaba amb el segon referèndum, celebrat el desembre de 1978, en el qual s'aprova la Constitució. D'altres, però, consideren

ARXIU HISTÒRIC DEL PARTIT COMUNISTA D'ESPANYA

que no es pot donar per tancat fins la victòria socialista a les eleccions del 28 d'octubre de 1982 i la consegüent presa de possessió de Felipe González com a president del Govern espanyol. Els marges més amples, des de 1976 fins a 1982, són els que donen per bons els autors que se citaran i per tant, a efectes d'aquest reportatge, són aquells entre els quals es desenvolupa el procés històric conegut com la Transició democràtica.

Són set anys, només, però canviaren el país i, segons les biografies dels polítics més importants de l'època, els llibres de memòries i la historiografia majoritària, foren els anys d'un procés modèlic i, sobretot, pacífic. Així s'ha repetit des d'aleshores milers de vegades en entrevistes, reportatges, llibres, tertúlies de ràdio i televisió i columnes d'opinió. Tan modèlic i pacífic que fins i tot alguns dels seus protagonistes s'han permès donar lliçons fora d'Espanya sobre com evolucionar des d'un règim dictatorial a un de democràtic sense violència.

En els casos de Grècia i Portugal, dos països que des de 1974 feren la

respectiva transició de la dictadura a la democràcia amb molt poques víctimes mortals de la violència política, ningú es va dedicar a donar lliçons. Per tant, si tan modèlicament pacífica fou l'espanyola, s'ha de suposar que provocà encara menys morts que les altres dues. Doncs no és així. De víctimes mortals n'hi va haver moltes, moltíssimes més.

Al contrari del que asseveren les versions ensucrades, que són les immensament majoritàries fins avui, en realitat el procés de canvi de la dictadura franquista a la democràcia, aquell septenni, no va ser gens pacífic. És cert que no hi hagué una guerra, però no fou ni de bon tros el canvi tranquil que se'ns ha volgut presentar. La violència política va ser molt intensa i provocà centenars de morts.

Transició de sang

En efecte, en el període 1976-1982 es produïren a Espanya un nombre enorme d'atemptats polítics, amb el resultat de persones mortes que, segons les fonts, van de les 580 a les 700. No obstant,

Funeral pels assassinats del carrer d'Atocha, a Madrid, el gener de 1977. El terrorisme d'ultradreta amb connexions institucionals colpejà sovint l'esquerra espanyola entre 1975 i 1982.

Tothom recorda Miguel Ángel Blanco, però el record de la jove de 18 anys assassinada el 1980 exactament igual, Yolanda González, ningú el vol recordar, malgrat les inicials mostres d'homenatge.

segueix vigent el mite de la Transició pacífica. S'ha parlat molt de la violència d'ETA, dels seus atemptats, assassinats... i sens dubte la brutalitat d'aquesta organització terrorista marcà parcialment aquells temps. Però provocà menys de dos terços de les víctimes mortals del septenni esmentat. Aleshores la resta a qui es pot imputar? Per què no se'n parla mai?

La resposta a la segona pregunta és òbvia. Perquè hi ha molt pocs estudis i publicacions que se'n facin ressò, d'aquesta realitat. Però per què ha estat així? Doncs perquè és incòmode fer-se segons quin tipus de preguntes, perquè són els assassinats polítics que quasi ningú vol recordar ja que al darrere figuren interessos que han quedat sepultats sota decennis d'espès silenci. S'ha decretat que la Transició fou pacífica. I punt.

No obstant el silenci interessat, en els últims anys alguns –pocs– historiadors, espanyols i estrangers, han començat a gratar, a treballar la qüestió i van fent emergir els morts oblidats, els assas-

sinats conseqüència de la violència institucional i/o d'extrema dreta.

Un dels pioners fou el periodista alacantí Mariano Sánchez. El seu llibre sobre els fets *La transición sangrienta* és un clàssic a l'hora de referir-se a la volgutament oblidada realitat de la violència política que es patí en aquells anys. Segons el recompte que documenta foren assassinades 581 persones, en els anys esmentats. "Jo només els hi he posat noms i llinatges", deia l'any de publicació del seu llibre, el 2010, en declaracions a *El País*. A més del terrorisme d'ETA i del GRAPO, hi havia una àmplia representació del pistolerisme polític d'extrema dreta: Batallón Vasco Español, Triple A, Antiterrorismo ETA (ATE), Acción Nacional Española (ANE), Grupos Armados Españoles (GAE), Guerrilleros de Cristo Rey... Aquests grups de caràcter feixista foren els responsables, segons diu l'autor, de prop de 200 morts. Sovint estaven íntimament relacionats amb el soterrat món de l'espionatge militar i policíac –Sánchez els relaciona sobretot amb el Servei Central

de Documentació– i a vegades també amb jutges insignes del franquisme que havien estat magistrats del Tribunal d'Ordre Públic –el famós TOP que jutjava els actes polítics contra la dictadura– i que es mostraven molt benevolents amb els terroristes ideològicament propers. Fou un tipus de violència que, malgrat assassinar molta gent, a partir dels anys 80 va anar caient en l'oblit, interessat. "Si oblidem aquestes víctimes és com tornar-les a matar, perquè perderen la vida per la democràcia i durant tots aquests anys les seves morts han estat silenciades", deia l'autor citat.

El recompte de Sánchez ha estat posteriorment revisat a l'alça. El llibre de l'historiador català Xavier Casals *La transición española. El voto ignorado de las armas*, publicat aquest mes de maig i que fou presentat la setmana passada, cita un treball de la historiadora francesa Sophie Baby que comptabilitza 3.200 accions de violència política a Espanya entre 1975 i 1982, amb 700 víctimes, mortals de les quals 361 són imputables a ETA, 19 al GRAPO i la resta, 240, al →

La violència policíaca, de la ultradreta i el terrorisme d'Estat provocaren més d'un terç dels 700 assassinats polítics que es perpetraren entre 1975 i 1982.

→ terrorisme d'Estat, al d'extrema dreta i a la repressió policíaca.

Record i oblit

Les comparacions són sempre odioses, se sol dir, i encara ho deuen ser molt més si es comparen assassinats. Però el contrast entre episodis quasi iguals permet entendre millor les parts i quarts que s'han fet amb relació a la violència política.

Tothom coneix el nom de Miguel Ángel Blanco, el jove regidor del PP de l'Ajuntament d'Ermua que el juliol de 1997 fou segrestat i assassinat d'un tret al cap per ETA; els seus botxins, Francisco Javier García i Irantzu Gallastegui, foren condemnats a cinquanta anys de presó; cada aniversari rodó –cinc anys, deu, quinze...– la premsa se n'ha fet ressò i s'han organitzat actes d'homenatge a la seva memòria. Quasi ningú, no obstant, es recorda d'un cas gairebé idèntic ocorregut el 1980: Yolanda González, una basca resident a Madrid, de 18 anys, dirigent del Partit Socialista dels Treballadors, un minúscul grup escindit de la Lliga Comunista Revolucionària, fou

també segrestada i igualment assassinada al cap de pocs dies d'un tret al cap. El responsable, un escamot feixista relacionat amb Fuerza Nueva, comandat per Hellín Moro, condemnat a 30 anys de presó per aquest assassinat: al cap de sis anys un permís judicial li permeté fugir a Paraguai, on treballà per a la dictadura d'ultradreta d'Alfredo Stroessner; el 1996 fou entregat a Espanya, on passà sis anys més a la presó, i en sortir canvià de nom i es guanyà la vida fent d'assessor de cossos policíacs espanyols fins el 2011, quan fou descobert pel diari *El País*. Dos casos quasi idèntics: l'un conegut i rememorat, l'altre oblidat; l'un amb els responsables castigats, l'altre amb un implicat protegit per estructures de l'Estat. Les diferències són abismals.

El cas de Yolanda no és l'únic en el qual es veu la connexió entre violència d'ultradreta i, com se sol dir, les *clavergues* de l'Estat. El nom de Fernando Lerdo de Tejada segurament no diu res a cap lector d'aquest setmanari. Però allò per què fou detingut, amb tota probabilitat sí: els assassinats d'Atocha. El 24

de gener de 1977 tres pistolers feixistes entraren a la seu de CCOO, situada al carrer d'aquest nom, a Madrid, i assassinaren a trets de pistola cinc advocats laboralistes que hi estaven reunits, i en deixaren quatre ferits greus més. Per cert, una advocada de 32 anys que hi havia de ser present no pogué assistir a la reunió i així se salvà de ser assassinada o almenys ferida, el seu nom és Manuela Carmena. El jutge que instruí la causa era un ex-magistrat del TOP. Atorgà un permís penitenciari, abans del judici, al principal detingut, Lerdo de Tejada, el qual aprofità per fugir. Mai no ha tornat aparèixer. La investigació judicial "no va voler burxar sobre qui havia donat l'ordre" d'atemptar, deia el 26 de gener de 2013 a *Público.es* un dels missers ferits aquell luctuós dia, Alejandro Ruiz, i expressava també la seva convicció que la responsabilitat última de la massacre fou d'altres instàncies de l'Estat.

"La transició no és el conte de fades que ens han contat", resumia el periodista citat, Mariano Sánchez. Si més no, és ben cert que no fou modèlicament pacífica. •